

Piskorski, Jan M.

"Die Hanse. Lebenswirklichkeit und Mythos", Jörgen Bracker, Christian Hirte (t. I), Andreas Gückel (t. II), Hamburg 1989 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 81/3-4, 717-718

1990

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

do kultów misteryjnych. Uwaga ta dotyczy także kultu Dionizosa, który został „ucywilizowany” i przyswojony religii oficjalnej.

Książka składa się z trzech części. Pierwsza, pióra M.-L. Freyburger-Galland dotyczy starożytnej Grecji. Krótki wstęp zawiera podstawowe informacje o religii greckiej; wprowadza do tematu dopiero rozdział I, poświęcony greckiemu mistycyzmowi, a raczej trzem mistycyzmom: apolińskiemu, eleuzyńskiemu i dionizyjskiemu. Ten ostatni jest też przedmiotem rozważań w rozdziale II, w którym autorka omawia stowarzyszenia dionizyjskie oraz kulty Zagreusa i Sabaziosa. Rozdział III zawiera informacje o kulcie bogini Kotyto, Kybele i Attisa, Adonisa oraz bogini Bendis. W ostatnim IV rozdziale znajdujemy zaś rozważania o orfikach i pitagorejczykach.

Autorem części drugiej jest G. Freyburger, który przedstawił w dwóch rozdziałach zagadnienia sekt religijnych w Rzymie w okresie republiki i w epoce Augusta. Przedmiotem jego zainteresowania stały się dwa zjawiska: rozwój kultu Dionizosa, ze szczególnym potraktowaniem wydarzeń roku 186 p.n.e. oraz recepcja koncepcji orfickich i pitagorejskich.

Trzeci autor, J.-Ch. Tautil, informuje o dwóch najważniejszych kultach z okresu cesarstwa: egipskiej Izydzie i irańskim Mitrze.

W zakończeniu autorzy zwracają uwagę na pewne elementy, które ich zdaniem łączą sekty starożytne z istniejącymi współcześnie: na wpływy religii wschodnich, ezoteryzm i synkretyzm (s. 355). Odwołują się tu do przykładu współcześnie działających sekt, nawiązujących w dość karykaturalny sposób do tradycji antycznej, jak Instytut Neopitagorejski z Brazylii, Kościół Mitry z San Francisco i Międzynarodowe Bractwo Izdy z Grenoble.

Na konstrukcji i charakterze pracy zaważyła w dużej mierze profesja jej autorów. M.-L. Freyburger-Galland i G. Freyburger są filologami klasycznymi, a J.-Ch. Tautil to historyk sztuki. We wspólnej książce oparli się prawie wyłącznie na źródłach literackich; stąd nadmiar informacji o mitologii i zewnętrznych formach kultu. Mniej natomiast interesowali autorów wyznawcy poszczególnych bóstw i rola, jaką sekty zajmowały w ówczesnym społeczeństwie.

Książka została zaopatrzona w tablice chronologiczne, szczegółowe indeksy oraz słownik terminów ułatwiający lekturę mniej przygotowanemu czytelnikowi.

W sytuacji kiedy na świecie ukazuje się ogromna ilość szczegółowych prac dotyczących religii starożytnych, niezwykle pożyteczne są pozycje zbierające w sposób inteligentny rozproszony materiał, nawet jeżeli nie znajdziemy w nich odkrywczych sądów. I taką właśnie rolę spełnia prezentowana praca.

D.M.

Die Hanse. Lebenswirklichkeit und Mythos, hrsg. von Jürgen Bracker, redaktion Christian Hirte (t. I), Andreas Gückel (t. II), Hamburg 1989, Museum für Hamburgische Geschichte, t. I, s. 688, ilustr., t. II, s. 640, ilustr.

Jedną z imprez przygotowanych w związku z obchodzonym w 1989 r. 800-leciem portu hamburskiego była zakrojona na niespotykaną dotychczas skalę wystawa poświęcona dziejom Hanzy. Wraz z jej otwarciem ukazał się drukiem katalog wystawy, pomysły także niezwykle ambitnie. Składa się on z dwóch znakomitych technicznie tomów formatu A-4 o łącznej objętości 1328 stron. Ich charakter jest zupełnie odmienny. W pierwszym tomie znalazły się „zwyyczajne” artykuły doty-

czące historii Związku Hanzeatyckiego, natomiast tom drugi stanowi typowy katalog, w którym opisano poszczególne zabytki znajdujące się na wystawie; a trzeba dodać, iż pochodzą one z setek rozmaitych zbiorów w jedenastu krajach, w tym także z Polski. Tom I, w którym znalazły się artykuły historyków angielskich, fińskich, holenderskich, niemieckich (głównie z RFN), szwedzkich i jednego polskiego (niżej podpisanego), podzielony został na 15 części. Pierwsze cztery z nich ułożone są chronologicznie, obejmując cztery różne okresy w dziejach Hanzy (czas narodzin, wiek złoty, początki kryzysu i upadek). Kolejne części są w układzie tematycznym i poświęcone zostały: organizacji Hanzy i jej kantorom, poszczególnym miastom hanzeatyckim, strukturze społecznej, zagadnieniom władzy, administracji i prawa, sztuce hanzeatyckiej, życiu codziennemu w mieście hanzeatyckim, technice i rzemiosłu, handlowi, żegludze i komunikacji, konfliktom wewnątrz poszczególnych miast i wewnątrz Hanzy oraz mitom hanzeatyckim i ich trwaniu. Nadto tom ten posiada wstęp, w ramach którego zamieszczono dwa artykuły. Zwłaszcza pierwszy z nich („Was war die Hanse”) zasługuje na uwagę. Artykuł drugi dotyczy jakby prahistorii Hanzy („Fernhandel, Märkte und Messen in vor- und frühhansischer Zeit”).

Tom drugi, czyli katalogowy, stanowi dzieło ponad stu historyków i muzealników z jeszcze większej liczby krajów. Polacy reprezentowani są tu stosunkowo licznie, jako że zajęli się oni opisem zabytków wypożyczonych z muzeów, bibliotek i archiwów Elbląga, Gdańska, Krakowa, Malborka i Torunia. Sposób podziału materiału w tym tomie podyktowała sama wystawa, zorganizowana w ramach sześciu działów: 1) powstanie i lokacje miast; 2) kantory, faktorie i targi; 3) kupcy i towary; 4) transport i komunikacja; 5) miasto hanzeatyckie; 6) mity hanzeatyckie i ich trwanie.

J.M.P.

Stawianie i ich sąsiedzi. Międzynarodnyje odnoszenija w epochu fiefodalizma (tezy referatów), Akademia Nauk SSSR. Institut Sławianowiedinija i Bałkanistiki, „Nauka”, Moskwa 1989, s. 73.

Zbiór też referatów interesujący przez to, że daje przegląd aktualnej tematyki badań oraz poglądów i „roboczych” wniosków autorów, których pełne publikacje mogą ukazać się dopiero po latach. Problematyki związanej z dziejami Polski dotyczy referat G. P. Mielnikowa o stosunkach polsko-czeskich za ostatnich Przemysławów oraz powstałej w tej dobie koncepcji czeskiego „starszego brata”, który posiada określone prawa w stosunku do „młodszego”. Poczucie wyższości widoczne u Karola IV znajdowało też wyraz w przejawach niezadowolenia z polityki polskiej Kazimierza Wielkiego. Interesujący jest zreferowany przez W. D. Nazarowa „jaryk” chana krymskiego Mengli-Giereja z 1472 r., w którym chan zwalniał z opłaty dani ziemie ruskie, które przeszły pod zwierzchnictwo Kazimierza Jagiellończyka jako w. księcia litewskiego. Wśród nich zostały wymienione Nowogród i Riazan, co wskazuje na zakres ekspansjonistycznych tendencji Litwy w tej dobie i ustępliwość wobec niej Krymu. B. N. Floria dorzuca nowe elementy do rokowań Władysława IV z Moskwą w sprawie koalicji antytureckiej w latach 1646—1647. Ju. A. Mycyk prezentuje źródła dotyczące m.in. rokowań Rzeczypospolitej z Krymem i Turcją w latach 1648—1654 w kontekście powstania na Ukrainie pod wodzą B. Chmielnickiego, wreszcie I. W. Gałaktionow omawia problem sojuszu polsko-rosyjskiego w polityce Moskwy lat 60-tych XVII w., realizowanej wówczas uporczywie przez A. Ordina-Naszczokina.